

KURT SCHWITTERS IN ROTTERDAM

DOOR H.M. KRAAIJVANGER

HET gebeurde in het Solomon Guggenheim Museum in New York, al jaren geleden. Ik ging naar boven met de lift en wandelde naar beneden langs de hellende wegen, die als een spiraal langs gebogen wanden je voeren langs duizenden kunstwerken. De geniale ontwerper van dit gebouw, Frank Lloyd Wright, heeft zestien jaren moeten vechten om zijn droom te verwezenlijken, een droom, die rebellerend inging tegen de tradities van de bouw van musea. Op mijn wandeling naar beneden ontdekte ik in een verscholen hoekje een kleine collage van Kurt Schwitters, gedateerd 1920, die tot mijn verbazing was gecomponeerd met tramkaartjes van de oude Rotterdamse Tram de 'R.E.T.M.'. Door deze onverwachte ontmoeting met de oude tramkaartjes zag ik ineens terug het beeld van mijn kinderjaren, vóór de twintiger jaren toen ik reisde van west naar oost met die oude tram door het romantische Rotterdam. Wij reden elke dag in acht trams van huis naar school en omgekeerd, want overblijfkalen bestonden nog niet in onze school en wij moesten tussen de middag thuis weer ons brood eten. Die oude R.E.T.M. trams, onverwarmd, met lange banken, waren gezellig, je had contact met de medepassagiers, er waren kondukteurs in uniformen met zware tassen, die langs kwamen om de kaartjes te knippen. Wij reisden met vierkante witte kaarten waarin je viermaal per dag kon knippen voor de prijs van f 3,50 per maand. Op de achterkant van deze kaarten moest je braaf vermelden op welke dagen je naar school ging. Wij hadden twee van die kaarten, één voor lijn 8 met groen-rode borden en één voor lijn 5 met de witte borden. Vijf jaren lang werden wij dagelijks geknipt in die oude trams en dat waren jaren die ons een onvergetelijk beeld gaven van de oude stad. De tramkaartjes van 10 cents die Schwitters gebruikte in zijn collage stamden ook uit die tijd. Zij werden gedrukt door Roelants in Schiedam en Roelants vergat niet zijn naam in kleine lettertjes op elk tramkaartje te drukken. Als kind biologeerde mij altijd die naam van Roelants want je kwam hem bij wijze van spreken elke dag tegen. Het openbaar vervoer was